

ÁLTALÁNOS KUTATÁSI TERV A NÉPI KULTÚRA FELMÉRÉSÉHEZ*

A. – A NYELV: NÉPI NYELVHASZNÁLAT ÉS NYELVJÁRÁS

A normális szókinccs vizsgálata, konkrét terminusok: szavak és dolgok; absztrakt terminusok: filozófiai, mágikus és vallási elképzelések; különlegességek, idiómák, közmondások. Technikai nyelvezetek, argó-fajták, vallási nyelv.

Onomasztikus és proverbiális legendák, amelyek bizonyos szavak és közmondások eredetét magyarázzák. – Verbális mágia: a névből fakadó hatalom, tiltott szavak, oltalmazó szavak, az elbájolás, a boszorkányság és a megidézés közben alkalmazott varázsigék.

B. – A NÉPI TUDÁSANYAG ÉS ALKALMAZÁSI MÓDJAI

1. *A dolgokat és a lényeket magyarázó népi tudomány:* Asztronómia, meteorológia, ásványtan, növénytan, állattan, embertan, az emberi fajok ismerete, anatómia és fiziológia. Alkalmazási módok: időjósítás, kövek, növények, állatok felhasználása, népi gyógyászat.

2. *Gyakorlati célokat szolgáló népi könyvek:* kalendáriumok, almanachok, bűvös-könyvek, technikai könyvecskék, kertész-tanácsadók, állatorvosi tanácsadók stb.

3. *A múlt és az eredetek tudománya:* Történelem. A jó és rossz évek emléke; a természeti csapások emléke: árvizek, kemény telek, nagy tűzvészek, pestis és egyéb járványok; a háborús pusztítások emléke; a bukott rendszerek és a forradalmak emléke, legendás személyiségek, szentek és hősök. Régészet, őstörténet, legendás magyarázatok, többé-kevésbé természetfeletti eredetű csodás írásművek. Népi kozmogónia.

*Ez annak a tervnek a része, amely 1931-ben jelent meg a *Revue de Folklore français* hasábjain (t. II. pp. 302–309), fordításunk az *Archives de Sciences sociales des Religions* 43/1 (1977) számában található újranyomás alapján készült.

C. – A NÉPI BÖLCSESSÉG

1. *Népi filozófia*: A szellem és az anyag, a lélek, az élet, a halál, a túlvilági élet, a lélekvándorlás. Animizmus és a többé-kevésbé mitikus megszemélyesítések: természeti szellemek, halottak szellemei, kísértetek, spiritizmus, Isten, a világegyetem kormányzata.

2. *Népi szociológia, népi morál*: Morális élet: utilitarizmus és idealizmus a közmondásokban és a közmondásszerű tanmesékben; a kötelességgel, a dicsőséggel, a sikerrel és a boldogsággal kapcsolat os felfogások; szent egoizmus és arany szabály. A munka, a nyereség és a társadalmi igazságosság felfogása. Az erkölcsi fegyelem vagy fegyelmetlenség. A hazáról és az emberiségről formált elképzelések.

D. – AZ ESZTÉTIKA

1. *Népi művészetek*: Rajzművészet, formatervezés, használati eszközök, konyhafelszerelés, népviselet, házak, ezek dekorációja. A népi kép- és formavilág. A hang művészei: ének és zene, a felhasznált hanglétra, a hang, a hangszerek, a hangjegyzírás.

2. *Népi irodalom*: Rejtvények és talalós kérdések, mondókák, dalok és balladák; elbeszélések, mesék és legendák; népi színjátszás. A beszéd és az ének ritmusai, szórakoztató népi olvasmányok: „Kék könyvtár” (népi ponyva), lovagregények, tündérmesék, vaskos történetek, tréfák.

E. – A MISZTIKA

I. – *A hatalom vágya és a népi mágia*

1. *Boszorkányság*: a) *A boszorkányok*: koldusok és csavargók, pásztorok és javasasszonyok. Hogyan lesz valakiből boszorkány, boszorkány-dinasztiák, tanítványok. Gyülekezőhelyeik: útkereszteződés, elhagyott reketyés. A boszorkányszombat; hogy jutnak el a találkára. b) *Megrontó varázslat és megbabonázás*. Hiedelem a megrontó varázslatban; hogyan lehet a rontást valakire előidézni és hogyan lehet feloldani a varázslatot. — A megbabonázás formái, lovak „megnyilazása”, férj megbabonázása nászéjszaka előtt. Mágikus eljárások, védekezés a megbabonázás ellen. c) *Szerelmi bájítalok, orvosságok, mérgek, Grand Albert és Petit Albert*, a természeti mágia-

ról szóló értekezések. d) *Az állatok feletti hatalom*: farkashivogatók. Va-kondvadászok és más kártékony állatok – patkányok, kígyók – pusztítói. e) *Szolgáló szellemek*: fekete macska vagy kutya, szellemek megidézése, rossz szellemek kiűzése. *Vörös Sárkány, Leó pápa Enchiridionja, Salamon kulcsa*. f) *A boszorkány átalakulásai*: miért hogyan lesz valaki farkasember, vámpír.

2. *Jövendölés*: a) *jósok és jósnők*; jövendőmondónők, kávé-zacc, kártyavetés stb.; tényérjósítás és tényérjósnők; asztrológia és horoszkópok (jövendőmondás a csillagok állásából). b) *A delejes álom*: a transz, a múlt, jelen és a jövő ismerete, elveszett tárgyak felkutatása. c) *Forráskutatók és kincskeresők*: a víz, az ércek, az elásott kincsek.

3. *Mágia házi vagy magán-használatra*: a) Előjelek, hogyan lehet felismerni őket, hasznot húzni belőlük. b) *Varázs elhárítása és a különböző technikák sikerességéhez szükséges mágikus rítusok*, vadászat és halászat, földművelés és állattenyésztés, tűzhely és házépítés. Varázsigék, áldozati adományok, állatáldozat. c) *Varázs elhárítása és oltalmazó rítusok*, igéző eljárások és imák a tolvajok ellen, a természeti csapások, a sebesülések, a betegségek ellen stb. Pecsétek és kézjegyek. Amulettek, talizmánok, kabalák mindenféle célra, oltalmazó, szerencsehozó szereppel.

4. *Mezőgazdasági mágia*: a) *Naptári mágia*. Olyan szertartások, amelyek kiemelik a „polgári” év és a vidéki élet különböző pillanatait, s amelyek közül igen sok a vallási ünnepekhez kapcsolódik: Újév (jókívánások és újévi ajándékozás); Karnevál (alakoskodás és tivornya); Gyergyaszentelő (palacsinták és gyertyák); Búzaszentelő; pütkösi király és királynő; húsvéti tojások; Szent Iván éji tűzgyújtás; kukoricahántás, fonó; karácsonyi ünnepkör, fatuskó-égetés, karácsonyfa, karácsonyi vacsora. b) *Alkalmi rítusok*: mezőgazdasági szertartások esőcsinálás, vagy a nap előhívása céljából.

II. – A NÉPI VALLÁS AZ ISTENI NYOMDOKAIBAN

1. *Népi teológia: Isten és a szellemek*: a) Isten és különböző antropomorf vonatkozásai. b) Vizekben, erdőkben, sziklákban lakozó természeti szellemek, tündérek. c) Másvilági szellemek, angyalok, démonok. d) Halottak szellemei, a purgatóriumban lévő lelkek, szentek és elkárhozottak. e) A másvilág, a mennyország és a pokol, a jutalmak és a büntetések. A megsemmisülés.

2. *Népi kultuszok*: a) Halottkultusz a temetés után. Sírok gondozása, temetőbe járás, imák, évenkénti szertartások. b) Természeti szellemek kul-

tusza, források, fák, sziklák, babonás gyakorlatok, keresztény szertartások. c) Szentkultusz, népi szenttéavatás, zarándoklatok a sírhoz, a kultusz elterjedése, vonzóköre, ereklyék, képmások, szobrok, csodák. Szenteknek tulajdonított ájtatosságok, tradicionális vallásgyakorlat. d) Vasárnap és vallási ünnepek, hogyan tartják őket meg.

3. *Közvetítők ember és Isten között*: a király, a földesúr és a pap, hatalmuk az idő és a betegségek fölött. Hogyan viszonyulnak hozzájuk.

4. *Népi vallásos könyvecskék*: katekizmusok, zarándok-útikönyvek, szentek legendái.